Archiwum Państwowe w Białymstoku
15-426 Białystok, Rynek Kościuszki 4; tel. (085) 743 56 03; fax 743 56 55
e-mail: sekretariat_ap@bialystok.ap.gov.pl
www.bialystok.ap.gov.pl

Oddział w Łomży
18-400 Łomża, al. Legionów 36; tel. (086) 473 53 01
e-mail: lomza@bialystok.ap.gov.pl

Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku
15-950 Białystok, ul. Kilińskiego 16, tel. (085) 741 67 23; fax (085) 741 66 95
e-mail: sekretariat@poczta.wbp.bialystok.pl
www.wbp.bialystok.pl

tekst: Marek Kiekliński
zdjęcia: Grzegorz Pietrowski
projekt graficzny: 3 M Projekt Sp.J.

Katalog Wystawy

ISBN: 83-88248-44-8

Wstęp

W Archiwum Państwowym w Białymstoku znajduje się wiele pieczęci wykonanych różnymi technikami. Te najstarsze odciśnięte zostały w laku, są też pieczęcie woskowo-papierowe, a do wykonania późniejszych użyto tuszu. Stanowią ciekawe źródło informacji o epoce w której zostały wytworzone. Pieczęcie stanowią integralną część dokumentów archiwalnych wraz z którymi są przechowywane. Nie mają oddzielnej ewidencji więc ich poszukiwanie jest żmudnym zajęciem. Wystawę wybranych pieczęci kierujemy do mieszkańców naszego regionu, a w szczególności do uczniów białostockich szkół, studentów. Chcielibyśmy im uświadomić, iż archiwa nie przechowują tylko dokumenty pisanych, ale też i inne, równie interesujące, cenne źródła wiedzy o regionie. Na wystawie nie pokazujemy oryginalnych pieczęci, gdyż ze względów technicznych nie możemy ich wyeksponować w sposób zadowalający zwiedzających wystawę. Pieczęcie zostały sfotografowane, powiększone i wydrukowane. Nic nie straciły ze swych walorów poznawczych, a wprost przeciwnie zwiedzający mogą dostrzec wiele szczegółów, które są słabo widoczne na oryginalnych (małych) pieczęciach. Niektóre pieczęcie są też herbami różnych miast i ziem z terenu województwa podlaskiego. Sądzę, iż mogą służyć do pogłębiania wiedzy o „małej ojczyźnie", której historię powinniśmy pielęgnować.

Miasto Białystok

Przyjmuje się, że herbem danego miasta jest godło napieczętne lub wykształcony herb, którego wizerunek użyto jako pierwszy na najstarszej pieczęci miejskiej. Jak stwierdził dr Krzysztof Filipow, znawca problematyki, pierwszym herbem Białegostoku był symbol jelenia. Pojawił się na dokumencie urzędu miejskiego z 23 sierpnia 1745 r. Białystok był miastem lokowanym na prawie magdeburskim i oficjalnie do połowy XVIII w. posługiwał się herbem miejskim z wizerunkiem jelenia. Dopiero król August III w przywileju dla miasta z 1 lutego 1749 r. nadał miastu jako nowy herb znak herbowy Branickich fundatorów i właścicieli miasta. Był to Gryf (herb Branickich) z inicjałami Jana Klemensa Branickiego (JKB). Jednocześnie używano pieczęci z jeleniem.

Po śmierci Jana Klemensa Branickiego w 1771 r. dożywotnią właścicielką Białegostoku została Izabela Branicka z Poniatowskich. Po 1795 r. Białystok stał się siedzibą nowo utworzonej prowincji Prus Nowowschodnich, ale nadal był miastem prywatnym Izabeli Branickiej. Władze pruskie podjęły starania o zakup miasta. Udało się to im 2 kwietnia 1802 r., kiedy to Białystok został sprzedany przez właścicielkę za sumę ponad 270 tys. talarów. Branickiej zapewniono także dochody z miasta. W Archiwum Państwowym w Białymstoku znajduje się zespół archiwalny Kamera Wojny i Domen Departamentu Białostockiego Nowych Prus Wschodnich 1795-1807. W aktach tegoż zespołu widnieje pieczęć z odciśniętym herbem Białegostoku. Na pieczęci z prawej strony (lewej heraldycznej) stoi gryf wspierający się przednimi łapami na inicjale IB. Inicjały znajdują się z lewej strony (prawej heraldycznej). Nad inicjałami i gryfem widnieje otwarta korona, czyli z 5 fleuronami. Napis na otoku w języku łacińskim SIGILUM CIVIT BIAŁOSTOCIENISIS BORUS. ORIENT. NOV, co oznacza: Pieczęć miasta Białegostoku Prus Nowo Wschodnich.W porównaniu z herbem nadanym przez Branickiego wprowadzono zmianę inicjałów z JKB na IB, tj. pierwsze litery imion i nazwiska Jana Klemensa Branickiego zamieniono na inicjały Izabeli Branickiej.

W 1807 r. został podpisany traktat pokojowy pomiędzy Napoleonem a Aleksandrem I, na mocy którego Białystok został przyłączony do Rosji pod nazwą Obwodu Białostockiego. 8 sierpnia 1809 r. car Aleksander I nadał Obwodowi herb przedstawiający na tarczy herbowej dzielone w pas, na czerwonym tle Orła Białego i Litewską Pogoń w polu pomarańczowym. Nie był to herb tylko miasta, ale herb ziemski przynależny całemu Obwodowi Białostockiemu. Orzeł był bez korony. Herb nie nawiązywał do tradycji heraldyki polskiej, gdyż tarcza herbowa była dzielona w słup, a nie w pas.

W 1842 r. władze rosyjskie skasowały Obwód Białostocki i przyłączyły go do Guberni Grodzieńskiej. Car Mikołaj I polecił w 1845 r. ustanowić herby gubernialne i powiatowe dla Grodna, Kowna, Mińska i Wilna. Herby terytorialne przeznaczone były wyłącznie dla miast znajdujących się na ich terytorium bez indywidualnych herbów miejskich. Herb powiatu białostockiego przedstawiał czerwona tarczę herbową z żubrem jako herbem grodzieńskim w górnym polu i ukoronowanym białym orłem w polu dolnym. Białystok przyjął herb powiatowy jako własny herb miejski.

W 1882 r. car Aleksander III przyjął tytuł księcia białostockiego oraz herb miasta Białegostoku, który prezentował się następująco: w górnym polu czerwony orzeł srebrny, spodem w polu złotym rycerz w zbroi błękitnej z mieczem wzniesionym do ciosu i tarczą srebrną, na której czerwony krzyż, koń kary pod czaprakiem czerwonym z potrójną frędzla złotą. Dawny herb Obwodu stał się więc herbem miejskim.

W 1910 r. gubernator grodzieński nakazał zdjęcie z gmachu Magistratu herbu używanego od 1882 r. i nakazał używać herbu powiatowego z żubrem i orłem ukoronowanym. W okresie okupacji niemieckiej w latach 1915-1919 powrócono do herbu z orłem i Pogonią. Jego stylizowany wizerunek (nie zachowano barw heraldycznych, ponieważ herb był w kolorze różowym, a Orzeł i Pogoń czarne) znajdował się na znaczkach pocztowych. Po przyłączeniu Białegostoku do Polski w 1919 r. zaczęto używać herbu z Pogonią.

W 1935 r. Magistrat Białegostoku opierając się na wywodach prof. M. Gumowskiego z Polskiego Towarzystwa Heraldycznego oraz argumentach wysuniętych przez Komisję powołaną 28 listopada 1934 r. Przedłożył do dalszych obrad Rady Miejskiej następujące wnioski: przyjąć jako projekt przyszłego herbu miasta Białegostoku herb „Gryf" w kolorze białym na czerwonej tarczy, ponad gryfem korona pięciopałkowa w kolorze złotym, zwrócić się do Archiwum Akt Dawnych w Warszawie o nadesłanie uwierzytelnionej (wraz z tłumaczeniem) kopii dokumentu z 16.11.1760 r. zawierającego przywileje dla m. Białegostoku oraz nadanie herbu wraz z dokładnym jego rysunkiem i opisem. Rada Miejska odrzuciła wniosek Magistratu i uchwałą z 30 października 1935 r. za herb Białegostoku uznała herb Obwodu Białostockiego z pewnymi modyfikacjami: *dodano orłu koronę, rycerzowi dodano pióro do szyszaka. Czerwony krzyż na tarczy przemalowano na biały, skasowano złote frędzle u czaprака, konia karego zamieniono na białego. Od państwowego Orła koronnego nowy Orzeł odróżniał się brakiem złotej opaski, od Pogodni Litewskiej konny rycerz różnił się podniesioną przyłbicą, dodaniem czaprака zwisającego i pióra do szyszaka, wycięciem tarczy i zbroi, białym krzyżem na tarczy, oraz biały koń na złotym tle.* Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego odmówiło zatwierdzenia uchwały miejskiej i nakazały miastu przywrócić herb historyczny z czasów Branickiego. Rada jednak się nie zgodziła i 23 listopada 1937 r. powtórnie przyjęła poprzednią uchwałę. Sprawa herbu nie rozstrzygnęła się do 1939 r. W latach 1944-1950 władze miejskie używały herbu z okresu międzywojennego, chociaż tego nie sformalizowały. Dopiero uchwałą nr X/68/67 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 27 lutego 1967 r. w sprawie herbu miasta Białegostoku rozstrzygnięto ten problem w sposób następujący:

Miejska Rada Narodowa w Białymstoku postanowiła jako herb miasta Białegostoku przyjąć wersję herbu nadaną obwodowi białostockiemu w roku 1809, a przedstawiającą tarczę dwupolową, mająca w górnym czerwonym polu białego orła bez korony, a w dolnym żółtym polu odmianę litewskiej pogoni rycerz w zbroi niebieskiej z wzniesionym mieczem i tarczą białą z niebieskim greckim krzyżem, siedzącym na czarnym koniu.

Uzasadnienie

Od szeregu lat brak było sprecyzowanej formy herbu miasta. Istniały trzy wersje herbu Białegostoku. Najstarszą z nich był herb z 1760 r. Przestawiał on monogram JKB i Gryfa pod wspólną koroną. Herb ten wiąże się z ówczesnym właścicielem miasta Janem Klemensem Branickim. Drugą wersją był przytoczony w uchwale herb nadany w 1809 r. Trzeci herb różnił się od herbu z 1809 r. koroną, umieszczoną nad białym Orłem oraz zmianą niektórych kolorów. Od 1944 r. najczęściej stosowanym herbem był herb z 1935. Ponieważ jednak miały miejsce przypadki stosowania herbu z 1760 r. , a nawet publikowanie jego w różnego typu wydawnictwach zachodziła potrzeba sprecyzowania właściwego herbu miasta. Większość argumentów przemawiała za herbem z 1809 r, gdyż herb z 1760 r. był właściwie godłem prywatnych posiadłości Branickich, natomiast herb z 1935 r. poprzez włączenie do niego korony oraz zmianę kolorów

odbiegał od pierwotnego wzoru. Kolejną modyfikację herbu Białegostoku wprowadziła uchwała nr XIII/76/95 Rady Miejskiej w Białymstoku z dnia 27 lutego 1995 r. o zmianie Statutu Miasta, Regulaminu Rady Miejskiej oraz ustalenia graficznego Herbu Miasta. Ustalono, iż Herb Miasta będzie następujący:

Tarcza Herbowa dzielona w pas. Część górna czerwona, dolna złota. Na części górnej orzeł srebrny w kornie złotej, ze złotym dziobem i szponami oraz czerwonym językiem. W części dolnej Pogoń Litewska, której koń jest srebrny ze złotą uprzężą i czerwonym trójdzielnym czaprakiem. Jeździec w zbroi niebieskiej, szyszak niebieski z otwartą przyłbicą i srebrnym piórem, miecz wzniesiony niebieski, ostrogi złote. Tarcza jeźdźca niebieska, na niej srebrny krzyż jagielloński. W dostojnej wersji herbu dwa srebrne gryfy trzymają tarczę herbu, a nad nią koronę miejską. Pod tarczą wstęga srebrna z napisem CIVITAS BIALYSTOK.

Bibliografia

1. *Archiwum Państwowe w Białymstoku (dalej APB) , Prezydium Miejskiej Rady Narodowej 1950-1973, sygn. 92.*
2. *APB, Akta Miasta Białegostoku 1839-1944, sygn. 115.*
3. *Dobroński Adam, Białystok, historia miasta, Białystok 1998.*
3. *Filipow Krzysztof, Między Orłem a Pogonią. Od herbu Obwodu do herbu miasta Białegostoku [w:] Herby miast polskich w okresie zaborów (1772 - 1918). Materiały z sesji naukowej pod red. S.K. Kuczyńskiego, Włocławek 5-6 XIII 1996.*
4. *Filipow Krzysztof, Herby Białostockie, „Białostocczyzna" 1989 nr 1.*
5. *Glinka Jan, Herb miejski Białegostoku, „Miesięcznik Heraldyczny" 1939 nr 2.*
6. *Postołowicz Leszek, Herb Białegostoku w okresie pruskim, „Białostocczyzna" 1990 nr 3.*

Województwo podlaskie

Podlasie, jako wyodrębniona część Wielkiego Księstwa Litewskiego, pojawiło się już z drugiej połowy w dokumentach XIV w., w których znajdowały się głównie nazwy grodów.

Od czasów unii w Horodle (1413 r.) ziemie późniejszego Podlasia należały pod względem administracyjnym do województwa trockiego i podlegały tamtejszemu wojewodzie. Elementem wyróżniającym północno - zachodnie Podlasie z całości województwa trockiego było prawo polskie, którym posługiwała się zamieszkała nad środkowym Bugiem, Narwią i Biebrzą szlachta mazowiecka.

W drugiej połowie XV w. nastąpił podział ziemi drohickiej na trzy mniejsze jednostki administracyjno - terytorialne: ziemię drohicką, ziemię bielską i ziemię mielnicką. Jak ustalił dr Włodzimierz Jarmolik formalne utworzenie województwa podlaskiego miało miejsce 29 sierpnia 1513 r. Iwan Sapieha, sprawujący od 1508 r. urząd namiestnika, a później wojewody witebskiego mianowany został wojewodą podlaskim jeszcze przed formalnym powołaniem do życia samego województwa. Już 2 lipca 1513 r. wystąpił on z tym tytułem jako świadek na dokumencie wystawionym przez króla Zygmunta I w Mielniku dla Bohusza Bohowitynowicza, marszałka hospodarskiego. Iwan Sapieha zmarł w 1517 r. i przez trzy lata województwo nie miało wojewody. W 1519 r. urząd ten przypadł Olbrachotwi Gasztołdowi, który posiadał rozległe dobra tykocińskie i pełnił urząd wojewody trockiego. W 1520 r. Zygmunt I, który przebywał w Toruniu powołał Janusza Kostewicza na stanowisko wojewody podlaskiego. W 1566 r. obszar województwa podlaskiego został pomniejszony o ziemie: brzeską, kamienicką i kobryńską, które połączone z księstwem turowo-pińskim utworzyły województwo brzesko-litewskie. W trzy lata później, a więc w 1569 r. pomniejszone województwo podlaskie na mocy zarządzenia Zygmunta Augusta i uchwały sejmu lubelskiego wcielone zostało do Korony.

Po III rozbiorze Białostocczyzna znalazła się pod panowaniem pruskim. Na zajętych terenach Prusacy utworzyli Komisję Organizacyjną Kamery Wojny i Domen, którą usytuowano w Białymstoku. Obszar działania Komisji Organizacyjnej Kamery w Białymstoku obejmował 4 cyrkuły: wierzbołowski, pułtuski, białostocki i łomżyński. Cyrkuły podzielono na mniejsze jednostki organizacyjne tj. dystrykty. Utworzono je w Białymstoku, Bielsku, Dąbrowie, Goniądzu, Sokółce, Tykocinie, Ciechanowcu, Drohiczynie, Ostrołęce, Wąsoszu, Zambrowie, Wiźnie, Ciechanowie, Makowie, Nasielsku, Płońsku, Przasnyszu, Wyszkowie, Hołynce, Kalwarii, Mariampolu, Serejach, Wiłkowyszkach i Wigrach. Najniższy szczebel podziału terytorialnego tworzyły gromady wiejskie z wójtami na czele, gromady szlacheckie z dozorcami oraz miasta z burmistrzami. Prace Komisji zakończyły się w 1797 r. i powstała Kamera Wojny i Domen Departamentu Białostockiego. Departament Białostocki objął 10 dystryktów landrackich. Ich siedzibami zostały: Łomża, Goniądz, Drohiczyn, Suraż, Bielsk, Białystok, Dąbrowa, Wigry, Kalwaria, Mariampol.

Napoleon mocą traktatu tylżyckiego 7 lipca 1807 r. oddał powiaty: białostocki, drohiczyński, bielski i sokólski, z częściami powiatów suraskiego, biebrzańskiego oraz dąbrowskiego carowi Aleksandrowi I. W rok później władze rosyjskie utworzyły z tego terytorium odrębną jednostkę administracyjną - Obwód Białostocki, składający się z czterech powiatów: białostockiego, bielskiego, sokólskiego i drohiczyńskiego.

W 1842 r. władze rosyjskie zlikwidowały obwód białostocki (zarządzenie o likwidacji obwodu i przyłączeniu go do guberni grodzieńskiej zostało podpisane 18 grudnia i ogłoszone 7 stycznia 1843 r.). Trzy powiaty: białostocki, bielski (do niego dołączono w tym czasie powiat drohiczyński), sokólski wcielono do guberni grodzieńskiej.

13 sierpnia 1915 r. Białostocczyznę, łącznie z Białymstokiem zajęły wojska niemieckie. Władze niemieckie utworzyły okręg administracyjny Białystok-Grodno, który obejmował obszar o powierzchni ponad 26 tys.km^2 zamieszkały przez 712 tys. mieszkańców. W jego skład wchodziło czternaście powiatów: Białystok (miejski), Białystok (wiejski), Bielsk, Sokółka, Wołkowysk, Alekszyce, Świsłocz, Zdzięcioł, Grodno (miejski), Grodno (wiejski), Raduń, Planty, Wasiliszki i Lida.

2 sierpnia 1919 r. Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej przyjął Ustawę tymczasową o organizacji władz administracyjnych II instancji. Ustawa przewidywała podział zaboru rosyjskiego na 5 województw, w tym powstanie województwa białostockiego. Przy nadawaniu jego nazwy nie brano pod uwagę względów historycznych, lecz nadano mu nazwę od siedziby urzędu wojewódzkiego. W skład województwa weszło 6 powiatów dawnej guberni łomżyńskiej (Kolno, Łomża, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Szczuczyn i Wysokie Mazowieckie), 3 powiaty dawnej guberni suwalskiej (Augustów, Sejny i Suwałki) oraz 3 powiaty dawnej guberni grodzieńskiej (Białystok, Bielsk Podlaski i Sokółka). Nowo powstałe województwo zamieszkiwało 1362884 osób. W 1938 r. powiat łomżyński wraz z powiatem ostrołęckim i ostrowskim zostały wyłączone z woj. białostockiego i przyłączone do województwa warszawskiego.

1 września 1939 r. Niemcy uderzyły na Polskę. W wyniku działań wojennych Białostocczyzna w połowie września dostała się pod okupację niemiecką. Nie trwała ona jednak długo, gdyż w wyniku podpisanych wcześniej porozumień między ZSRR a Niemcami Białostocczyzna miała się znaleźć pod okupacją sowiecką. Nowe władze utworzyły na tych terenach tzw. Zapadnoj Biełarus, którą przyłączono do ZSRR. W miejsce przedwojennych województw decyzją Rady Najwyższej ZSRR z 4 grudnia 1939 roku powołano obwody. Na Białorusi Zachodniej powstało łącznie pięć obwodów: baranowicki, białostocki, brzeski, piński i wileński. W skład obwodu białostockiego weszły: miasta Białystok i Grodno oraz powiaty: augustowski, białostocki, bielski, wołkowyski, wysokomazowiecki, grodzieński, grajewski, łomżyński i sokólski. W przeważającej swojej części obszar obwodu białostockiego pokrywał się on z granicami województwa białostockiego z 1939 roku, z tym że na zachodzie przyłączono do niego, pozostającą pod okupacją sowiecką, część województwa warszawskiego, natomiast Hajnówkę, Kleszczele i Siemiatycze, wchodzące do 1939 roku w skład województwa białostockiego, włączono do brzeskiego. Nowa jednostka administracyjna obejmowała 20,9 tys. km. powierzchni i była zamieszkana przez 1368800 osób. W styczniu 1940 roku Biuro Polityczne KC WKP(b) zatwierdziło na całym obszarze ziem polskich włączonych do ZSRR nowy podział terytorialny. W obwodzie białostockim w miejsce 9 powiatów utworzono 24 rejony: augustowski, białostocki, bielski, brański, ciechanowiecki, czyżewski, dąbrowski, grajewski, grodzieński, jedwabnieński, kolneński, krynkowski, łapski, łomżyński, moniecki, porzecki, skidelski, sokólski, sopoćkiński, śniadowski, świsłocki, wołkowyski, zabłudowski

i zambrowski. Dodatkowo powołano trzy rejony grodzkie: Białystok, Grodno, Łomżę - podległe bezpośrednio władzom obwodowym.

22 czerwca 1941 r. Niemcy uderzyły na ZSRR i w błyskawicznym tempie wojska niemieckie zajęły Białostocczyznę. Do końca lipca funkcje okupacyjne sprawował tu Wehrmacht i działające przy nim grupy do zadań specjalnych.1 sierpnia przejął je Zarząd Cywilny. Dekretem Hitlera z dnia 22 lipca 1941 r. utworzony został specjalny okręg białostocki Bezirk Bialystok. W jego skład weszły obszary byłego obwodu białostockiego (bez powiatu suwalskiego) oraz kilka rejonów z obwodu brzeskiego i baranowickiego. Obejmował on 31426 km i zamieszkany był przez około 1400 tys. mieszkańców. Okręg dzielił się na osiem jednostek, siedem kreiskomisariatów (powiatów) i jeden stadkomisariat (powiat miejski). Niższe jednostki administracyjne stanowiły amstkomisariaty (gminy zbiorcze), gminy i sołectwa.

W maju 1945 r. województwo białostockie składało się z 9 powiatów, w tym jednego miasta (Białystok) stanowiącego powiat grodzki. Graniczyło ono od północy z obszarem byłych Prus Wschodnich i ZSRR, od południa z województwem lubelskim, od zachodu z województwem warszawskim. W porównaniu do 1939 r, zostało ono uszczuplone o powiaty: grodzieński, wołkowyski i 4 gminy z powiatu augustowskiego (Hołynka, Łabno, Balla Wielka, Wołłowiczowce, które zostały włączone do BSRR, a powiększone o powiat łomżyński z woj. warszawskiego i gm. Klukowicze z b. województwa poleskiego. 7 lipca 1945 r. do obszaru województwa białostockiego włączone zostały 3 powiaty: Ełk, Gołdap, Olecko. Obszar województwa podzielony był na następujące powiaty: augustowski, białostocki, bielski, ełcki, gołdapski, łomżyński, olecki, sokólski, suwalski, szczuczyński, wysokomazowiecki. Ukształtowane po II wojnie światowej województwo białostockie obejmowało 21434 km. Województwo białostockie zamieszkiwało 921356 mieszkańców.

W 1975 r. nastąpił nowy podział administracyjny kraju. Ustawą z 28 maja 1975 r. terytorium województwa białostockiego włączono do trzech województw: białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego. W skład województwa białostockiego weszły gminy z dawnych powiatów: białostockiego, bielskiego, dąbrowskiego, hajnowskiego, łapskiego, monieckiego, siemiatyckiego, sokólskiego.

Zmiany ustrojowe końca lat dziewięćdziesiątych przyniosły nowe podziały administracyjne kraju. W 1998 r. do Województwa Podlaskiego włączono obszar województwa łomżyńskiego i suwalskiego (bez powiatów ełckiego, gołdapskiego i oleckiego). Nowo uformowane województwo podzielono na 17 powiatów, w tym 3 grodzkie. Miasto Białystok pozostało na prawach powiatu.

Bibliografia

1. AFB, Urząd Wojewódzki Białostocki 1944-1950, sygn. 67, 685, 913

2. Dziennik Praw Państwa Polskiego 1919, nr 65, poz. 395.

3. Dziennik Ustaw 1998 Nr 91, poz. 578.

4. Białostockie. Rozwój województw w 25-leciu Polski Ludowej, Warszawa 1969.

5. Jarmolik Włodzimierz, Powstanie Województwa Podlaskiego, „Białostocczyzna", 1989 nr 4.

6. Kuczyński Krzysztof Stefan, Polskie herby ziemskie. Geneza, treści, funkcje, Warszawa 1993.

7. Małek Ariusz, Wstęp do inwentarza zespołu akt „Kamera Wojny i Domen Departamentu Białostockiego Nowych Frus Wschodnich 1796-1807. Inwentarz ze wstępem w zbiorach AFB.

8. Snopko Jan, Białystok w czasie pierwszej wojny światowej nowe materiały do okresu okupacji niemieckiej (1915-1917), [w:] Szkice do dziejów Białegostoku, Białystok 2003.

9. Śleszyński Wojciech, Frasa sowiecka w obwodzie białostockim w latach 1939-1941,[w:] Radziecka agresja 17 września 1939 i jej skutki dla mieszkańców ziem północnowschodnich II Rzeczypospolitej, pod red. M. Gnatowskiego, Białystok 2000.

Herby województwa podlaskiego

Przywilej przywrócenia ziemi podlaskiej do Korony Polskiej z 5 marca 1569 r. postanawiał używanie Orła znaku Korony Polskiej na chorągwiach i w powiatach. Stosownie do tego z funduszów skarbu koronnego wykonano tłoki pieczęci dla trzech powiatów podlaskich: mielnickiego, drohickiego i bielskiego, wszystkich z motywem Orła.Województwo Podlaskie używało również Pogoni na znak dawnej przynależności do Wielkiego Księstwa Litewskiego, z tym że Województwo Podlaskie używało Pogoni w polu białym, zaś Pogoń Wielkiego Księstwa Litewskiego była w polu czerwonym. Z czasem herb Podlasia przedstawiał Orła i Pogoń na tarczy czerwonej dwudzielnej w słup, już bez zróżnicowania barwy pola Pogoni. Do 1927 r. herby województw nie były używane, chociaż przewidywano ich wprowadzenie. Dopiero Rozporządzenie prezydenta Ignacego Mościckiego z 13 grudnia 1927 r. ustanawiało oznaki dla wszystkich władz i urzędów samorządowych. Miały się one składać z herbu województwa i napisu odpowiadającego ich nazwie. Problem polegał na tym, że do chwili wydania tego aktu herby województw nie istniały. Rysunki herbów opracowane zostały przez Wacława Granicznego. Jednocześnie na podstawie tych rysunków Zygmunt Lorenc wykonał projekty herbów. Zostały one zaakceptowane przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W 1929 r. Ignacy Mościcki Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wydał rozporządzenie w sprawie nadania herbów poszczególnym województwom. Na jego mocy herb województwa białostockiego miał się przedstawiać w sposób następujący: *„tarcza dwudzielna, w prawym polu czerwonym Orzeł Biały, bez korony, w lewym polu, również czerwonym, Pogoń Litewska zwyczajna: mąż zbrojny w szyszaku, na białym koniu, do biegu niby zapędzonym, siodło na koniu i czaprak czerwony, aż do kopyt końskich rozwlekły, z trojaką złotą frędzlą, w prawej ręce miecz goły wzniesiony w górę, jakby do cięcia trzyma, w lewej zaś - czyli raczej na barku jego tarcza z dwoma krzyżami złotymi w jeden spojonymi".* Rozporządzenie to nie zostało jednak zatwierdzone, a wprowadzenie herbów ciągle odwlekano. Ostatecznie, aż do końca istnienia II Rzeczypospolitej, nie zdołano wprowadzić herbów dla poszczególnych województw.

Aktualny herb województwa podlaskiego wprowadzony został uchwałą nr XXXIII/251/01 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 19 lutego 2001 r. w sprawie ustanowienia herbu województwa Podlaskiego. Herb województwa Podlaskiego został ustanowiony według następującego wzoru: *na tarczy czerwonej dwudzielnej w pas w polu górnym Orła srebrnego z dziobem złotym, takimiż łapami oraz złotą koroną na głowie, w polu dolnym rycerza na koniu białym, w zbroi srebrnej i w takimż szyszaku, z mieczem srebrnym o złotej rękojeści wzniesionym w prawej ręce, na lewym ramieniu trzymającego tarczę błękitną z podwójnym krzyżem złotym na błękitnym polu. Ostroga rycerza i uprząż końska złote, siodło i czaprak koński błękitne.*

Bibliografia

1. Jarmolik Włodzimierz, Powstanie Województwa Podlaskiego, „Białostocczyzna", 1989 nr 4.

2. Kuczyński Stefan Krzysztof, Fudłowski Leszek, Udział archiwów państwowych w tworzeniu herbów w okresie międzywojennym, „Archeion" 1987 nr LXXXII.